

ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО ВІДОБРАЖЕННЯ СТЕРЕО-СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ Й ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ЄДНІСТІ ОСОБИСТОСТІ Й ОТОЧУЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА

Пивовар Ніна Михайлівна,

*доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту
імені І. А. Зязюна*

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Хілінська Тетяна Володимирівна,

старший лаборант кафедри хімії

Полтавський державний медичний університет

Ми настільки змінили своє середовище,
що тепер... маємо змінити самих себе.

Норберт Вінер

Катастрофічне забруднення людством оточуючого середовища стало глобальною проблемою. Біологічний вид *Homo Sapiens* чинить на планету в цілому сильний негативний мутагенний тиск. Людям Землі для виживання доводиться, нарешті, починати активне формування екологічної культури та здорового й безпечного життя вже змалечку.

Екологія та валеологія, як окремо взяті науки, виявилися малоефективними у вирішенні виниклих проблем. Пошук для того адекватних науково-прикладних засобів привів до інтеграції екології та валеології в еколого-валеологію та необхідності розвитку саме еколого-валеологічної освіти на різних рівнях.

Словосполучення відображає не просто факт об'єднання дисциплін, а їхній глибинний взаємозв'язок, взаємообумовленість. Наше здоров'я, зокрема, інтегрує у собі екологічну й валеологічну єдність, а також – особистості й оточуючого середовища [2].

Зближення цих наук на шляху до інтегрованої еколого-валеології за Тюмасевою З. та Пономарьовою Є. [3] відбувалося на такій предметно-методологічній основі: системна екологія, що узагальнює класичну біологічну екологію, вивчає у найзагальнішому випадку взаємостосунки базової динамічної системи та її надсистеми – на основі системно-спеціальної методології. В число таких систем потрапляють біологічні, природні, соціальні, природно-соціальні, біосоціальні, освітні й інші динамічні системи. А валеологія, котра узагальнила медичне поняття здоров'я людини до рівня благополуччя, здоров'я динамічних систем, спочатку наповнює загальним, але конкретним сенсом поняття «здоров'я»: покоління, суспільство, економіка, середовище, спосіб життя, здорова (оздоровлююча) освіта, а потім вивчає інтегроване здоров'я. Цілком вимушено, як гадають вчені [4], з'являється інтегроване поняття здоров'я, яке й стає предметом вивчення

валеології. У результаті цієї первинної інтеграції сучасної екології та сучасної валеології проявляється природна вторинна інтеграція названих наук в еколого-валеологію, що вивчає спряжені стани різних типів динамічних систем. Концепція коеволюції природи та суспільства, з котрою першим виступив М. Тимофіїв-Ресовський (1968), повинна визначати оптимальне співвідношення інтересів людства та решти біосфери, уникнувши при тому обох крайнощів: устремління до повного панування людини над природою («Ми не повинні чекати милостей од природи...» – І. Мічурін) і – смирення перед нею («Назад, в природу!» – Ж.-Ж. Руссо). Згідно з принципом коеволюції, людство, для того, аби забезпечити своє майбутнє, повинне не лише змінити біосферу, пристосовуючи її до своїх потреб, але й змінитися само, пристосовуючись до об'єктивних вимог природи. «Ми настільки радикально змінили наше середовище, – стверджував М. Вінер [1], – що тепер для того, аби існувати у ньому, ми повинні змінити самих себе». Вочевидь, що так: саме коеволюція, перехід системи «людина – біосфера» до стану динамічної рівноваги – «симбіозу» свого роду! – й буде колись означати дійсне перетворення біосфери в ноосферу, як про те мріяв великий Вернадський. А задля забезпечення цього людство повинне йти не тільки еколого-валеологічним шляхом, а перш за все – моральним.

Наукове розуміння поведінки, що веде до її суворого самоконтролю й контролю з боку держав, можливо, найсучасніше, найсуттєвіше завдання з тих, що сьогодні вималювалися перед людством у цілому. Адже у нашій поведінці маємо такі сили, які починають створювати загрозу для виживання виду *Homo Sapiens*, а також усьому живому Землі. Тож маємо змінити світогляд, повернувши його радикально не лише до загальнолюдських, але й до загальноприродних цінностей: поваги до будь-якого життя в принципі, до вміння ставити загальні інтереси вище особистісних, до переоцінки традиційно споживацьких ідеалів [5].

Природна предметно-методологічна інтеграція екології і валеології, що виявилася у новій якості їхнього взаємозв'язку, позначеному як еколого-валеологія, котра націлюється на вивчення динамічних систем (зокрема, людини й оточуючого середовища), а також стійких, коадаптивних взаємостосунків внутрішніх та зовнішніх середовищ цих систем. В результаті інтегроване здоров'я (як вид коадаптації) придбало екологічне забарвлення і, навпаки, – екологічні взаємостосунки динамічних систем стали розглядатися в аспекті коадаптації, благополуччя, їхнього інтегрованого здоров'я. І якщо розглядати еколого-валеологію як інтеграцію, комплексні наукові знання, то актуальність такого вивчення безсумнівна. А з цим інтегруються і проблеми названих наук, й вид актуалізації цих проблем, вирішення яких і призвело до появи й розвитку цих наук. Однак при цьому, як стверджує неможливо уникнути такого питання: коли у якості названої динамічної біо-еко-соціальної системи мати на увазі саме людину, то хто (а чи що) і як зможе ефективно сформувати взаємостосунки людини з матеріальним та ідеальним

світом? У пошуках відповіді на це питання доцільно виходити з можливостей освіти (як інтегратора навчання, виховання й цілеспрямованого розвитку), котра є комплексним засобом формування особистості, й перш за все можливостей еколого-валеологічної освіти, що як вид освіти, діє прицільно: з одного боку – на формування особистості, з другого – на розвиток раціональних, відповідальних стосунків зростаючої людини з природою, суспільством та з самім собою.

Список використаних джерел:

1. Вінер Норберт http://grachev62.narod.ru/wiener/the_human_use_of_human_beings.html (дата звернення: 11.03.2020).
2. Закон України Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (Дата звернення: 16.05. 2020).
3. Пономарьова Л.І., Тюмасева З.І. Концептуальні основи еколого-валеологічної підготовки педагогів в аспекті педагогічної антропології URL: <http://elib.cspu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/55/Концептуальные%20основы%20экологовалеологической%20подготовки%20педагогов.pdf?sequence=1&isAllowed> (дата звернення: 25.03.2020).
4. Постанова АН УРСР від 24.12.73 № 477 Про створення при Академії наук УРСР Національного комітету Української РСР з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Архів Президії НАН України.
5. ЮНЕСКО Програма «Людина і біосфера» («Man and Biosphere») URL: <https://unesdoc.unesco.org/search/8abe39f9-81ea-4b1a-8bca-6028089f583c> (дата звернення 19.11.2020).

ПРОЦЕС САМОВИХОВАННЯ В СТРУКТУРІ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ

Плетень Ігор Олегович,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: кандидат біологічних наук, доцент **Квак О. В.**

Характеристика спорту полягає у високих вимогах до точності та координації рухів, а також у надзвичайно високій швидкості виконання рухів. Ці унікальні навички досягаються завдяки розвитку сенсомоторики, вдосконаленню методів навчання, інтенсивним тренуванням та вдосконаленню технічних засобів і засобів безпеки.

Специфіка спорту виявляється у високих вимогах до вольових якостей спортсменів, постійному подоланні труднощів, стресових ситуацій та великій відповідальності за результати виступів.